

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 128 2007

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2008 och för recensioner 1 september 2008.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367-8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-25-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2007

Övriga recensioner

Carl-Göran Ekerwald, *Horatius. Liv och tänkesätt*. Norstedts. Stockholm 2006.

Den som trodde att Carl-Göran Ekerwalds strövtåg i europeisk litteratur avslutades 2003 med volymen om fransmannen Louis-Ferdinand Céline tog grundligt miste. Projektet ”Liv och tänkesätt” rullar vidare. Den katastrofala studie som ägnades Shakespeare (1998) var hittills den som grep längst tillbaka i historien. Med förbigående av den klassiska grekiska dikningen har Ekerwald nu ägnat sina krafter åt Horatius med den sjätte boken i serien.

Man kan fråga sig varför valet fallit på just denne Apulienfödde lyriker. Enligt författaren är han den mest citerade och mest älskade av de romerska poeterna (s. 13, s. 234), vilket mycket väl kan stämma, även om han inte var så populär under sin livstid (s. 20), men är det ett mått på hans historiska betydelse? I förhållande till sina samtida Vergilius och Ovidius under den augusteiska epoken är hans litterära produktion tämligen blygsam, åtta diktsamlingar, inalles 150 poem på 6.000 verser under trettio år. Men nog har *Aeneiden* spelat en större roll som oöverträffat mönster för den mer uppskattade episka genren, åtminstone fram till 1700-talets slut, och betydelsen av Ovidius *Metamorfoser* som stoffkälla för senare tiders litteratur kan knappast överskattas.

Ekerwald vill se Horatius som en modern diktare. Han säger det ”som är till nytta för livet” och representerar en erfaren och sansad röst som kan ge tröst i kritiska lägen (s. 12f), en karakteristik det inte är svårt att hålla med om. Boken består av 268 sidor (inklusive förord), fördelade på 27 avsnitt, vilket innebär knappst tio sidor per kapitel. Därtill kommer att de senare ofta är styckade i underavdelningar. Det resulterar i en anmärkningsvärt korthuggen, abrupt, hackig och spretig framställning, ett intryck som förstärks av den ofullständiga meningsbyggnaden, vilken på gott och ont är Ekerwalds sårmarke som skribent. Här finns ett myller av iakttagelser och idéer, men sällan tid och utrymme för fördjupningar och analyser.

Dispositionen är i huvudsak kronologisk och interfolieras med historiska bakgrundsteckningar,

kulturhistoriska notiser och koncentrerade porträtt av de ledande aktörerna i det dramatiska inbördeskrig som ledde fram till republikens sönderfall. Huvuddragen i levnadsloppet är sedan länge välkända. Diktaren föddes år 65 f.Kr. som son till en frigiven slav. (Ekerwald bidrar med intressant information om att slavstatus inte nödvändigtvis innebar låg intellektuell nivå.) Faderns omsorg om sonens bildning gjorde att denne sattes i goda skolor i Rom och Athen där han kom i kontakt med Pythagoras och Empedokles spekulationer samt Homeros diktning. (Han skrev till en början på grekiska.) Senare följeslagare blev bland annat Platon, Menandros och Archilochos. I Rom och Athen mötte han ”högst sannolikt” eller ”eventuellt” (s. 55, s. 59) ungdomar från Roms bildade elit, vilket med tiden skulle ha underlättat hans tillgång till gruppen kring Maecenas och Augustus. Denna möjlighet har litet senare blivit ett faktum (s. 66). Så ansluter han sig till Brutus armé, utnämns till militärtribun och leder nederlag gentemot Octavianus vid Filippi. Den forne republikanen benådas av segerherren och ingår i fortsättningen i det koteri som förstärker det envælde som skulle bestå i närmare femhundra år.

I de återstående tvåhundra sidorna står äntligen Horatius poesi i centrum. Ekerwald inleder med en gedigen genomgång av de skabrosa epoder och satirer, som ofta fått puritanska forskare att blygas. För Horatius är kärleken endast ett biologiskt behov, kontrahenterna är utbytbara, människan är ett djur. Språket i dikterna är vardagligt och vulgärt. Han är medvetet opoetisk till skillnad från Vergilius som söker det högstämnda. Framtonar bilden av poeten som en rå, egoistisk och hämningslös vivör. Det finns inga tecken på ånger i texterna, vilket Ekerwald vill förklara med att upphovsmannen sett dessa utsvävningar som en nödvändig förutsättning för den mer upphöjda, avklarnade och filosofiska position skalden intar senare i författarskapet. Men Horatius kunde väl knappast vid denna tid förutse den utveckling han skulle genomgå?

I det följande ägnar Ekerwald ett stringent kapitel åt att behandla de tre dikter Horatius skrev om ”en drog- och parfymhandlerska från Ne-

apel" (s. 92) som han benämner Canidia. Här, som i de flesta sammanhang, vill Ekerwald läsa texterna som självbiografiska dokument, medan andra forskare ser dem som variationer på grekiska förebilder eller lekar med ord. Men deras svenska kollega hävdar bestämt att poeten umgått med denna neapolitanska häxa "som ägnar sig åt knarkhandel och koppleri, barnamord och besvärjelser" (s. 95) och som han ömsom driver med, ömsom tycks frukta.

Ekerwald vidrör även dateringsproblem eftersom diktsamlingarna företer en blandning av nytt och gammalt, och han tar också upp frågan om texternas tillförlitlighet. Andra viktiga inslag i den horatianska traditionen är den ofta omvittnade hembygdskärleken samt poemen om den älskade sabinska lantgård (omnämnd trettio gånger i dikterna) han troligtvis fått som gåva av Maecenas, också denne åsyftad i närmare trettio dikter. Det finns ingen antydning till kryperier och falsk underdånighet hos Horatius (det gäller även för dikterna till Augustus). Han påpekar gärna deras brister, såsom överklassfasoner och omätligt habegär för Maecenas vidkommande. Mindre intressant är de utdragna resonemangen om var den gård diktaren bodde på "till och från under så gott som årets alla månader (s. 134) kan tänkas ha varit belägen.

Mer innehållsrik är utredningen om det trivialas roll i romarens poesi. Den utgår från satir I:5, vilken skildrar en resa till Brundisium. Alldagliga och obetydliga observationer fyller dikten. Ingenting är för smått för att inte tas upp. Men det som ger dikten kraft och dynamik, påpekar Ekerwald, är att detta försumbara och banala förbinds med det sublimala (s. 120).

Den kult av kejsaren som kanske tydligast kommer till uttryck i de fyra odesamlingarna gör Horatius till en röst i kören av hyllningar till den enväldshärskare som "lyckats inbilla romarna att han restaurerat den gamla republiken" (s. 151). Augustus största förtjänst ligger givetvis i att han säkrat freden, stimulerat näringslivet och försökt motarbeta sedeslösheten. Tanken att dessa panegyriker är till för att dölja Horatius skepsis mot "imperiebygget" förefaller dock illa underbyggd (s. 250).

Kapiteln "Själens och gudarna" samt "Offer och död" beskriver Horatius som "den romerska statens psalmdiktare" (s. 153) och tecknar hans resignerade attityd inför döden, som dock inte tycks utesluta vaga antydningar om själavandring och om en existens efter döden och före födelsen (s.

170). "Sekularsång" nämns, men det är inte mycket i dikten som behandlas. Resonemangen utmynnar ofta i banalt predikarpatos. Tyngdpunkten ligger på offerceremoniernas utformning, vilket knappast är så gagnarikt för den som vill veta mer om lyriken. Löst påhängda är också några sidor om att offra sitt liv för fosterlandet (s. 165ff). Ett parti "Kvinnorna" är också överraskande tamt och innehållslöst. Kvinnor utgör "det största glädjeämnet här på jorden. Därefter kommer vinet" (s. 174).

Mer substantiellt är det utrymme som tilldelas epistlarna. Oden, satirer och epoder uppfattar Horatius nu som ett mer lättviktigt gods. Tönen i de tjugotre breven är också mer allvarsmättad. Han har vänt sig till studiet av filosofin, men någon dogmatiker är han inte, snarare "en ögonblickets tjänare", än stoiker, än epikuré, än individualist, än kollektivist (s. 18). Tidigare har Ekerwald nämnt kynikern Bion, stoikern Chrysippos och atomisten Demokritos som Horatius ledsagare (s. 61ff). Nu tillfogar han Platons namn. Fattigdomens och återhållsamhetens evangelium predikas återigen. Civilisationens destruktiva krafter betonas och det bondska hålls fram som ett ideal, vilket något överdrivet får Ekerwald att tala om Horatius som en "Rousseau före Rousseau" (s. 136).

Centralt för Horatius livshållning i moraliska, religiösa och politiska frågor är vad Ekerwald betecknar som "en inre exil", "ett undangömt, stilla, anspråkslöst, torftigt, världsfrånvänt och tidsfrånvänt liv" (s. 110f). Ibland använder han uttrycket "religiös kvietism": klaga inte, resignera, lev med måtta, acceptera ditt öde. Då följer ett tillstånd av förnöjsamhet (s. 65). Detta låter onekligen mer österländskt än västerländskt och Ekerwald påpekar också att förbindelserna med Indien (och Kina) var livliga under Horatius livstid, men han utvecklar inte sin reflexion (s. 248f). Det kan tillfogas att handeln (och därmed också det kulturella utbytet) enligt en hypotes tidvis var så omfattande att det ledde till myntbrist och ekonomiska svårigheter för Rom.

Det är egendomligt att Ekerwald vid sin genomgång av epistlarna bara ägnar tio rader åt det ytterst inflytelserika brevet till Lucius Calpurnius Piso och hans söner, dvs. "De arte poetica" (s. 211f).

Ibland slår exposén över i rena språkövningar och lingvistiska utredningar som har en tendens att rikta sig till specialister. Ett kapitel om de mångtydiga bevingade orden har inte mycket att ge en större läsekrets. Det har däremot pre-

sentationen av epistlarnas tekniska sida. Här talar, om än litet mästrande, om det latinska språkets struktur, versmått och stavelseantal i raderna samt dubbeltydigheter i ordval och olika översättningar jämförs med varandra. Ibland kan uppvisningarna kännas alltför pompösa: "Att dricka heter på latin *bibere*, det är franskans *boire* och engelskans *bib* och *bibulous*" (s. 217); "Horatius betraktar sig själv som en skeppsbruten – en *skipbrottsmadbr* som islänningen säger mångtydigt" (s. 254). Man frågar sig vilka syften detta parade-rande kan tänkas fylla.

En svårighet varje läsare av Horatius är väl medveten om är att avgöra när han är uppriktig och när han är (själv)ironisk. Han motsäger ofta och gärna sig själv. Ibland predikar han avhållsamhet, ibland liderlighet. Att leva ensam och helt för sig själv är i många poem en dygd, men en slav påstår i en annan dikt att hans herre inte tål sitt " eget sällskap ens en timme". Vad gäller den så prisade fattigdomen slår han i en epistel fast att den är honom kär endast när han saknar pengar osv. (s. 213ff). Nära sammanhörande med detta är frågan om dikternas självbiografiska bakgrund. Att detta inslag är stort finns det ingen anledning att betvivla. Men Ekerwald tycks uppfatta nästan allt som ett "protokollfört" liv (s. 234).

I några fall blir resultatet dock lyckat. I epod nummer sex går Horatius till attack mot en ej namngiven person som utsätter småfolk för förtal men undviker att smäda i hierarkin högt uppsatta personer. I epod nummer två angrips ockra-ren Alfius dagdrömmar om lantlivets behag. Ekerwald föreslår att det i båda fallen rör sig om dolda uppgörelser med det egna jaget. Texterna vinner onekligen mycket genom denna läsart (s. 219f, s. 229f). – En annan givande diskussion behandlar prioritetsfrågan mellan den sextonde epoden och Vergilius berömda "Messias-eklog" (s. 108ff).

Det är inte tu tal om att Ekerwald är en lärd man, eller att han i varje fall läst mycket, men vad tjänar det till när han är totalt oförmögen att organisera sitt vetande i logiska resonemang som mynnar ut i avrundade slutsatser. Lösa associationer styr framställningen som alltför ofta har karaktären av tankeflykt. Ett kapitel om Horatius barndom avhandlar grekisk, romersk och nordisk mytologi och släktförbindelser dessa traditioner emellan, refererar till en episod i romarens senare biografi, och hänvisar till Platon, den persiske poeten Rumi och dennes sentida kommentator R.A. Nicholson, samt religionshistorikerna

Jan de Vries och Georges Dumézil, allt detta på en och en halv sida (s. 26f). De flitiga referenserna till persiska diktare som Sehabi eller Sa'di (s. 258, s. 268 till exempel) fördunklar snarare än upp-lyser. I ett kapitel betitlat "Han hämtar 'näring' ur Iliaden" har Horatius mer eller mindre försvunnit ur blickfånget och innehållet handlar mer om det grekiska eposet, varvid en episod ur detta får författaren "att tänka på" en dikt av Philip Lar-kin från 1944, oklart varför (s. 45).

Varje tillfälle till digressioner tas tillvara och dessa staplas på varandra, ofta på det mest märkliga sätt. Horatius mötte vid ett tillfälle en varg som inte gick till angrepp: "Svenska myndigheter söker övertyga folk om att vargar är ofarliga" (s. 273). När romaren avled år 8 f.Kr. var Josef och Maria "ännu inte trolovade. De var ovetande om Horatius" (s. 276). Jaså. Horatius tema om fattigdomens betydelse får Ekerwalds tankar att gå "till dessa företagsledare som utanordnat åt sig själva hundratals miljoner i 'bonus'. Arma satar" (s. 208). Vaghet och svepande omdömen varvas med varandra. Iakttagelserna slängs ut på måfå och tycks dikteras av rena tillfälligheter, till exempel ett TV-program författaren sett (s. 166). Rena hugskott framstår som fakta: vissa musikstycken av Tjajkovskij har samband med Horatius Liguri-nusdikter, och om musikvetare inte ser det beror det på att de inte är klassiskt bildade (s. 234). Samtidigt tycks Ekerwald ha en befängd uppfattning om dagens skolundervisning: Dantes religiösa föreställningsvärld, vars relevans i sammanhanget är oklar, "kommer alla skolbarn till del" (s. 48). Slutintycket blir en mosaik, där det är läsarens omöjliga uppgift att ställa samman de skilda småstyckena till en helhet.

Avseende många av diktanalyserna, men inte alla, gäller att de antingen är rena parafra-ser eller att sambandet mellan text och tolkning är svårt att skönja. Upprepningar såväl av egna formuleringar som av citat är legio i dessa löst sammanhållna kåserier. Emellanåt får läsaren känslan att det främsta skälet för Ekerwalds litterära uppvisningar är en önskan att få briljera med den egna beläsenheten, vare sig den hör till saken eller ej. Det är en olät han förvisso inte är ensam om. Den som är det minsta insatt i Horatius litterära produktion och det augusteiska skedet har inte mycket att lära sig av Ekerwalds översikt, däremot åtskil-ligt att förbryllas av och irriteras över.